

Innhold

Forord	13
Innledning	15
Kapittel 1 Penger – et sosialt fenomen	19
Et historisk perspektiv	19
Georg Simmel: Pengenes filosofi.	20
Zelizer: Vi skaper penger i relasjonene	22
Penger og rasjonalitet	24
Pengene, deres omgivelser og individene	29
Kapittel 2 Hushold, familie og individer: forbrukere og brukere. ..	31
Begrep og historie	31
Hushold i radikal endring	33
Husholdenes penger	35
Hushold og nettverk	36
Husholdet som økonomisk aktør	36
«Spenders and savers»: om forvaltningsidentitet	37
Forbruk, identitetsutvikling og pengebeslutninger	38
Beslutninger om penger i hushold	40
Tre viktige variabler: makt, kjønn og arbeid	41
Typologier for økonomiforvaltning i hushold.	43
Forhandling og konflikthåndtering i forhold til husholdets penger	45
Krisene og pengeforvaltningen	47
Kapittel 3 Betalingsproblemer og fattigdom	49
Betalingsproblemer	49
Hvem er det som ikke betaler sine regninger?	54
Betalingsproblemenes omfang	56

Å være fattig i Norge – en sterk opplevelse	57
Fattigdom – et vanskelig begrep å definere	60
Fattigdom og levekår	65
Utsatthet – en utvidet forståelse av ressursmangel.	68
Sosial eksklusjon og fattigdom	70
Kapittel 4 Å være i en vanskelig økonomisk situasjon.	74
HILDUR GUNNARSDOTTIR OG ASGEIR SOLSTAD	
Nødvendig med flere tilnærminger.	74
Psykodynamisk perspektiv	76
Bruk av forsvarsmekanismer – personlighetsfungering	77
Bruk av jegfunksjoner – personlighetsfungering	79
Kriseteoretisk perspektiv. Begrepsdefinisjon	80
Nærmere om utviklingskriser.	80
Nærmere om traumatiske kriser	80
Psykisk krise utløst av økonomiske vansker	83
Mulige reaksjoner hos mennesker i psykisk krise	83
Å bli bruker	84
Kapittel 5 Husholdsøkonomi – inntekter og utgifter	85
Inntekter og utgifter – en oversikt	85
Nærmere om inntektene	87
Lønn	87
Trygd/pensjon	87
Leieinntekter/renteinntekter.	88
Bidragsytelser.	88
Kontantstøtte.	88
Barnetrygd.	89
Nærmere om utgiftspostene	89
Skatt	89
Lån	91
Kredittkort.	94
Husleie.	96
Strøm/fyringsutgifter	96
Eiendomsskatt / kommunale avgifter	97
Forsikring	97
Billhold.	98
Barnetilsyn.	99
Andre faste utgifter	99
Variable utgifter	99

Kapittel 6 Inntektssikring	101
Sykepenger (Folketrygdloven kapittel 8)	103
Hvem kan få?	103
Hva får man, og hvor lenge?	104
Dagpenger under arbeidsløshet (Folketrygdloven kapittel 4)	104
Hvem kan få?	104
Hva får man, og hvor lenge?	104
Særlige forhold omkring ytelsen	104
Tiltakspenger	105
Hvem kan få?	105
Hva får man, og hvor lenge?	105
Særlige forhold omkring ytelsen	105
Arbeidsavklaringspenger (Folketrygdloven kapittel 11)	105
Hvem kan få?	105
Hva får man, og hvor lenge?	106
Særlige forhold omkring ytelsen	106
Uføretrygd (Folketrygdloven kapittel 12)	106
Hvem kan få?	106
Hva får man, og hvor lenge?	107
Overgangsstønad (Folketrygdloven kapittel 15)	107
Hvem kan få?	107
Hva får man og hvor lenge?	107
Introduksjonsordningen (Introduksjonsloven)	107
Hvem får?	107
Hva får man, og hvor lenge?	108
Særlige forhold omkring ytelsen	108
Økonomisk sosialhjelp	108
Hvem kan få?	108
Hva får man, og hvor lenge?	109
Særlige forhold omkring ytelsen	109
Kvalifiseringsprogrammet	109
Hvem kan få?	109
Hva får man, og hvor lenge?	110
Inntektssikringen og arbeidslinjen	110
Kapittel 7 Rammer for økonomisk rådgivning	114
Økonomisk sosialt arbeid og gjeldsrådgivning	114
Økonomisk rådgivning	115
Oppgaver i gjeldsrådgivning	117
Roller i rådgivningsarbeidet	118

Kommunenes ansvar for økonomisk rådgivning	120
Økonomisk rådgivning og økonomisk sosialhjelp	123
Kapittel 8 Gjeldskravets gang	127
Det starter med en avtale	127
Ulike typer krav og betalingsfrister	129
Saksgangen	130
Betalingsanmerkning	132
Saksbehandling i forliksråd og hos namsmann	132
Tvangsgrunnlag og utleggsforretning	133
Ulike namsmenn	134
Hva kan namsmenn ta utlegg i?	135
Utlegg og trekk i lønn	136
Tvangssalg av løsøre	137
Tvangsdekning i løsøre ved tilbakelevering til salgspanthaver (tilbakelevering)	138
Tvangsdekning i fast eiendom og andre realregistrerte formuesgoder	139
Tvangsdekning i adkomstdokumenter til leierett til husrom	140
Kapittel 9 Prosessen i økonomisk rådgivning som sosialt arbeid	142
Sosialt arbeid: verdi- og relasjonsbasert virksomhet	143
Rådgivning og makt	144
Lawrence Shulman: en interaksjonell tenkning om sosialt arbeids metode	145
Framgangsmåte i økonomisk rådgivning	147
Forberedelsesfasen/innledningsfasen	148
Kontraktfasen/innledningsfasen/dokumentasjonsfasen	149
En foreløpig kontrakt	151
Arbeidsfasen: Dokumentasjonsfasen	152
Dokumentasjon: fire forhold	153
Arbeidsfasen: Vurderingsfasen	155
Normer for livsopphold	156
Valg av tiltak	158
Budsjett rådgivning	160
Forhandlinger med kreditorer	161
Vanlige leverandører av varer og tjenester	161
Betalingslettelser i bank og kredittinstitusjoner	161
Offentlige kreditorers muligheter til å gi betalingslettelser	163
Husbanken	163
Statens lånekassee for utdanning	163

Generelt om henvendelser til kreditorer om løsningsforslag . . .	164
Betalingslettelser og skatt	164
Refinansiering	165
Utenrettslig gjeldsordning	165
Løsningsfasen	168
Avslutnings- og overføringsfasen	170
Arbeidsprosessen i hvert møte	172
Langtidsoppfølging av rådgivningssaker	172
Tiltak for forvaltning av rådsøkendes økonomi	173
Oppsummering	176
Kapittel 10 Gjeldsordningsloven	178
Innledning	178
Hva er en gjeldsordning i henhold til gjeldsordningsloven?	179
Hvem kan få avtale om gjeldsordning?	180
Saksgangen i gjeldsordningssaker	181
Mens avtalen løper	182
Endringer av avtalen	183
Etter avtaleperioden	183
En oppsummering av saksbehandlingen etter gjeldsordningsloven	183
En refleksjon omkring livsopphold og gjeldsordningsloven	185
Kapittel 11 Økonomisk rådgivning i andre rammer	187
Økonomisk rådgivning i mindre grupper	188
Økonomisk rådgivning i lokalsamfunn / særskilte målgrupper	190
«Når inntekten svikter . . .» Oppsummering av erfaringer	192
Referanser	194
Vedlegg	
Husholdsskjema	202
Register	208

Forord

Det er to poenger jeg vil understreke med denne boka. Det ene er at penger er innvevet i våre liv. Bruken av penger handler ikke bare om å løse en rekke praktiske utfordringer som mat, klær, hus og transport. Måten vi bruker penger på inngår i et bilde av hvem vi er, eller i alle fall ønsker å være, og hva slags relasjoner vi vil ha til de som er rundt oss. Når inntektene reduseres betydelig, eller utgiftene kommer ut av kontroll, utfordres ikke bare lønnskontoen. Også måten vi lever våre liv på, og kanskje vår selvforståelse, preges ofte sterkt av slike forandringer. Økonomisk rådgivning har ikke alltid vært preget av slike erkjennelser. Veldig mye har dreid seg om det å lage gode økonomiske løsninger for brukerne, slik at de fikk nok å leve for, samtidig som kreditorer fikk noe, eller i alle fall ble kjent med at det var lite å hente. Misforstå meg ikke: Høy kvalitet på dette arbeidet er svært viktig. Det er utfordrende nok å sørge for tilstrekkelig kompetanse på dette. Men om vi ønsker at løsningene skal holde over tid, må «pengene og livet» ha oppmerksomhet. Mange brukere trenger veiledning i hvordan trangere økonomiske rammer utfordrer dem personlig, og hvordan de kan innrette sine liv i den nye situasjonen. For å skape god veiledning rundt dette, er brukermedvirkning i hele rådgivningsprosessen vesentlig. Brukerne bør, så langt det er mulig, systematisk medvirke til løsningene.

Dette leder meg over til det andre poenget: Faget *sosialt arbeid* byr på perspektivet, kunnskapen og metodene som kan styrke den økonomiske rådgivningen, og knytte sammen pengene og livet slik at rådgivningen som virkemiddel i endringsprosessene blir så effektiv som mulig. Miksen av god jus-forståelse, økonomifaglig kompetanse i tillegg til sosialfaglige kunnskaper og ferdigheter, er en nøkkel til god økonomisk rådgivning – de viktigste delene av det vi kan kalle økonomisk sosialt arbeid. Alle sosialarbeidere bør etter min mening ha en grunnforståelse av økonomisk sosialt arbeid fordi økonomien er så viktig for livskvalitet og inkludering. Det legger også grunnen for noe som er omtrent like viktig: At samarbeidet mellom sosialarbeidere og økonomiske rådgivere uten sosialfaglig utdanning utvikles på basis av gjensidig anerkjen-

nelse av kompetanse. Jeg håper boka kan begrunne og utvikle denne måten å tenke på, og inspirere til et sosialt arbeid som favner både pengene og livet.

Til slutt vil jeg nevne noen som har bidratt til at også tredje utgave av denne boka ble til. Miljøet ved fakultet for samfunnsvitenskap ved Nord universitet er et godt faglig og sosialt miljø. Dessuten finnes det fortsatt bidrag av Hildur Gunnarsdottir i teksten om å være i en vanskelig økonomisk situasjon. Det er etter min mening et viktig pluss.

Helt til slutt vil jeg takke kona mi, Randi, for støtte, også i dette prosjektet. Som sosialarbeider i daglige møter med utfordrende livssituasjoner, er hun en viktig samtalepartner.

Bodø, mars 2017

Asgeir Solstad